

«ICH CZWORO»

Właściwie jest ich dwoje, nie czworo. Dwa ludzkie owady, obojga poci, ona i on, żona i kochanek. Obraz ich życia i namiętności, ostro rysowany przez Zapolską, stanowi mistrzowskie studium z dziedziny entomologii ludzkiej. Insekty poddane obserwacji scenicznej należą do pospolitego robactwa; jest ono tym bardziej odrażające, że nie kryje się w ciemności świata i rozpełza się po nim w świetle dnia.

Ludzkie owady są przede wszystkim głupie. Jej głupota jest zaczepna i wojująca, jego uległa i tchórzliwa. Jej głupota ma siłę i tupet, nie przyznaje się do klęski, nie ustępuje przed żadnym dowodem i przekonaniem, gotowa jest nawracać świat na swoją wiarę. Jego głupota nie zawiera tej grozy, jest obtaskawiona, rada i szczęśliwa z samej siebie. Dla niej głupota jest fermentem, dla niego smakowitym rarytasem; ona kipi głupotą, on lubuje się w niej i pławi w jej błogostanie.

Owady łączy ze sobą miłość. Zapolska przedstawia ją słowami i czynami, w których nic zmienić ani przestawić nie można. Z uczucia kochanków przemawia sam instykt biologiczny; sceny miłosne tej samczej pary mogłyby rozgrywać się w każdej kryjówce zwierzęcej.

Oto sprawcy „tragedii ludzi głupich”.

Czy aby tragedii? Trochę na nią w tej sztuce za ciasno, trochę w tej ciasnocie za duszno. Robactwo ludzkie oblega życie dwojga innych ludzi, ojca i córki, którzy dopełniają czwórki wymienionej w tytule. Studium psychologiczne uzupełnia się przez ten kontrast o tło społeczne i obyczajowe, które w żywej i wciąż świeżej komedii Zapolskiej najbardziej uległo działaniu czasu.

Trochę przesolił tum sam majster. Aby w żonie i kochanku obniżyć wszystko ludzkie możliwie najbardziej, Zapolska przeciwstawiła owadzkiej parze „człowieka z prawdziwego zdarzenia”. Karambol ten zmienił się dziś na kalambur. Uczciwy mąż jest tylko safandutą. Tamci wobec jego pastorskiej powagi i kaznodziejstwa trąca groteską.

„Tragedia” mija nas obojętnych, komedia budzi szczery podziw. Pod jej znakiem kończy się to panopticum płaskości człowieka. Na gruzach rozbitego małżeństwa szuka żeru nowa odmiana dulskiej głupoty: uśmiechnięta szwaczka, chytra i przebiegła dobroć, świętofranciszkańska hiena.

Sztuka podbija słuchacza niewyczerpanym bogactwem talentu Zapolskiej. Nastrój tej nowej „komedii kołtuńskiej”

jest nie do odparcia. Co za precyzja, jaka pewna ręka w tym przyrodniczym rozbiorze stęchliny, obmierzłości i ciasnoty duchowej! Jak upiornie wygląda na przykład wigilia w domu pana profesora – to święto tradycji i rodziny. Pokłócone małżeństwo wyrwa sobie córeczkę, nie kryje przed nią swego rozbicia, zarzuca się wzajemnie wyzwiskami. Za oknem przeciągają kolędnicę, rozbrzmiewa muzyka – w strasznym domu zapada złowrogie milczenie. Sceny te mają naprawdę przejmujący wyraz.

Czołowe postacie zbudowane są z niezwykłą ekonomią środków, a mimo to zdumiewają wyrazistością. Co za rozkosz dla aktorów!

(Recenzja wyjęta z tomu pt. *W garderobie duchów*. Książnica Atlas. Lwów.)